

УДК 343.2

СЕМЕНЮК О.Г., кандидат юридичних наук,
заступник начальника Управління Служби безпеки України

ДЕРЖАВНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ

Анотація. У статті проведено аналіз наукових поглядів щодо поняття предмета злочину, на підставі чого запропоновано власне визначення цієї дефініції; визначено характерні ознаки державної таємниці як предмета злочину; аргументовано позицію щодо необхідності декриміналізації ст. 422 КК України у зв'язку з відсутністю предмета цього злочину.

Ключові слова: предмет злочину у сфері охорони державної таємниці, судова експертиза, державний експерт з питань таємниць, компетентність державного експерта, військова таємниця.

Аннотация. В статье проведен анализ научных взглядов на понятие предмета преступления, на основании чего предложено собственное определение этой дефиниции; определены характерные признаки государственной тайны как предмета преступления; аргументирована позиция необходимости декриминализации ст. 422 УК Украины в связи с отсутствием предмета этого преступления.

Ключевые слова: предмет преступления в сфере охраны государственной тайны, судебная экспертиза, государственный эксперт по вопросам тайны, компетентность государственного эксперта, военная тайна.

Summary. The article analyzes the concept of scientific views on the subject of crime, whereby author proposes own definition of this concept; characteristic features of state secrets as a subject of crime are determined; position on the need for decriminalization of Art 422 of Criminal Code of Ukraine in the absence of the object of the crime is substantiated.

Keywords: subject of crime in the area of state secrets, forensics, state expert on secrets, competence of state expert, military secret.

Постановка проблеми. Проблема предмета злочину у кримінальному праві є однією з найбільш суперечливих і маловивчених. Спеціального дослідження предмета злочину до останнього часу не проводилося. Деякі положення про предмет злочину розглядалися, головним чином, у зв'язку з відмежуванням його від об'єкта злочину.

Між тим, значення предмета злочину як самостійної ознаки складу злочину та його роль у механізмі заподіяння шкоди охоронюваним кримінально-правовими засобами сферам життєдіяльності людей, у виявленні об'єкта злочину та кваліфікації діяння має важливе самостійне теоретичне і практичне значення.

Істотною властивістю державної таємниці, як предмета злочину, є обов'язкова наявність її специфічних ознак, без встановлення яких не може бути вирішено питання про притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів у сфері охорони державної таємниці, кваліфікацію цих діянь та призначення покарання.

Аналіз публікацій. Дослідженням предмета злочину займалися М. Бікмурзін, А. Герцензон, А. Кістяківський, М. Коржанський, А. Круглевський, Є. Лащук, О. Мазуренко, А. Музика, Б. Нікіфоров, А. Піонтковський, О. Радутний, Н. Розенфельд, Н. Таганцев, В. Тацій, В. Філімонов, Є. Фесенко та інші науковці. Проте питання щодо предмета злочину у сфері охорони державної таємниці залишилися за межами їх наукових робіт.

Метою статті є аналіз наукових поглядів щодо поняття предмета злочину та пошук власного визначення цієї дефініції; визначення характерних ознаки державної таємниці як предмета злочину.

Виклад основного матеріалу. Упродовж багатьох років у наукових колах не вщухають дискусії щодо предмета злочину, його місця у складі суспільно небезпечного діяння.

У дореволюційний період учені вважали, що предмет злочину належить до об'єкта злочину, а в деяких випадках прирівнюється до останнього [1, с. 182; 2, с. 141; 3, с. 7]. Зокрема А. Кістяківський зазначав, що “об'єктом злочину називається предмет, на який спрямовано або щодо якого вчинено злочин” [4, с. 280]. Б. Нікіфоров стверджував, що предмет є складовою об'єкта посягання, тому пропонував не виділяти його як окрему ознаку і взагалі зняти проблему самостійного дослідження предмета злочину [5, с. 130, 132].

Водночас на необхідності розмежування понять об'єкта та предмета злочину ще на початку ХХ століття наголошував А. Круглевський, пояснюючи це співпадіння ототожненням таких різних понять, як об'єкт захисту та об'єкт дії злочину [6, с. 13-14]. У кримінально-правовій літературі останніх років висловлено обґрунтовану думку про те, що наведене співвідношення “об'єкта захисту” й “об'єкта дії” інтерпретується саме як співвідношення об'єкта і предмета злочину в їхньому сучасному розумінні [7, с. 13]. Взаємозв'язок об'єкта і предмета посягання, на думку А. Музики та Є. Лашука, полягає у встановленні їх співвідношення на рівні предмета суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом [8, с. 106].

Деякі науковці відносять предмет злочину до ознак об'єктивної сторони складу злочину [9, с. 76; 10, с. 160], а В. Філімонов вважає, що предмет злочину є складовою об'єкта злочину та водночас – його об'єктивної сторони [11, с. 35]. Проте, як справедливо стверджує В. Тацій, об'єктивна сторона як елемент складу злочину має власну структуру, свої, властиві їй системоутворювальні ознаки. Тому включення до її складу додаткових ознак навряд чи виправдано. У зв'язку з цим, немає потреби змінювати це уявлення про місце предмета у складі злочину, тим більше, що предмет злочину здебільшого пов'язаний безпосередньо з об'єктом злочину [12, с. 56].

У сучасній кримінально-правовій доктрині найпоширенішою є точка зору, яку ми повністю поділяємо, що предмет злочину належить до факультативних ознак складу суспільно небезпечного діяння [13, с. 100; 14, с. 310; 14, с. 104]. Зокрема, розглядаючи питання про місце предмета в конкретному складі злочину, В. Тацій зазначає: “Вважається, що предмет злочину не може претендувати на роль самостійної ознаки складу злочину. Таке рішення викликано тим, що склад злочину являє собою сукупність його обов'язкових елементів (об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єктивної сторони і суб'єкта злочину). Відсутність хоча б одного з цих елементів виключає склад злочину і, отже, кримінальну відповідальність. Предмет же злочину, як уже зазначалося, є не обов'язковим, а факультативним стосовно загального поняття складу злочину” [15, с. 96].

Предмет злочину в науковій літературі визначається по-різному. Так, на думку В. Тація “предметом злочину слід вважати будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діяннях особи конкретного складу злочину... Оскільки предметом злочину може виступати лише певна річ, то предмет є завжди речовою (матеріальною) ознакою” [16, с. 93].

Таку ж позицію щодо матеріальності предмета злочину займає Є. Фесенко. Він зазначає, що “предметом злочину є речі матеріального світу, діючи на які, особа посягає на блага, що належать суб'єктам суспільних відносин” [17, с. 131], а також “матеріалізовані утворення, безпосередньо діючи (впливаючи) на які шляхом їх вилучення, створення, знищення, зміни їх вигляду або правового режиму тощо винна особа посягає на охоронювані законом цінності” [18, с. 77]. Але ці визначення не

охоплюють усі можливі форми існування державної таємниці, яка, крім текстового або графічного відображення на матеріальному носії інформації (документі), може циркулювати на вербальному рівні, тобто шляхом речового обміну секретною інформацією, а також існувати у вигляді фізичного поля, в якому відомості, що становлять державну таємницю, відображені у вигляді текстів, знаків, символів, образів, сигналів, технічних рішень, процесів тощо.

З огляду на ці властивості державної таємниці більш точно розкриває зміст поняття предмету злочину О. Радутний, який, досліджуючи проблемні питання кримінальної відповідальності за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю, дійшов висновку, що предметом злочину слід визнавати “речі або інші явища об’єктивного світу (інформація, енергія тощо), з певними властивостями яких кримінальний закон пов’язує наявність у діянні особи складу конкретного злочину” [19, с. 10].

Відхід від класичного підходу матеріальності предмета злочину та розуміння необхідності його більш широкого сприйняття, дозволив Н. Розельфельд розширити це поняття та доповнити його такою ознакою, як “віртуальність”. Зокрема, за її визначенням предмет злочину визначався як “речі або інші явища об’єктивного світу, як матеріальні, так і віртуальні, із певним впливом на які кримінальний закон пов’язує наявність у діянні особи складу конкретного злочину” [20, с. 59-60]. У подальшому Н. Розельфельд у співавторстві з О. Мазуренко дещо переглянула зміст зазначеного поняття, внаслідок чого віртуальний предмет злочину був ними визначений як такий, що не має зовнішнього представлення, але може набути такого за допомогою спеціальних методів і засобів [21, с. 82].

До таких віртуальних предметів злочину, крім інформації, Н. Савінова (Н. Розельфельд) також пропонує відносити інформаційно-комунікаційні технології та свідомість, оскільки останні “випадають” із кола кримінально-правової охорони, навіть за наявності кримінально-правового забезпечення цих інституцій на нормативному рівні. Визнання наявності й розвитку в державі інформаційного суспільства саме по собі вимагає визнання основних ресурсів такого суспільства предметами, а відсутність у них матеріальної ознаки потребує визнання їх предметами віртуальними [22, с. 231].

На підставі викладеного предмет злочину можна визначити як *матеріальні та віртуальні предмети об’єктивного світу (які людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), діючи на які, суб’єкт посягає на об’єкт злочину та з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов’язує наявність у діяннях особи конкретного складу злочину*.

Предметом досліджуваних нами злочинів являються відомості, що становлять державну таємницю, а також їхні матеріальні носії, тобто матеріальні об’єкти, у тому числі фізичні поля, в яких секретна інформація відображена у вигляді текстів, знаків, символів, образів, сигналів, технічних рішень, процесів тощо. Таким чином, предметом злочинів у сфері охорони державної таємниці може бути як усна інформація, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України, так і її матеріальні носії. Для втрати документів, що містять державну таємницю (ст. 329 КК України) та втрати документів або матеріалів, що містять відомості військового характеру, які становлять державну таємницю (ч. 2 ст. 422 КК України) – лише матеріальні носії секретної інформації.

Відповідно до ст. 10 Закону України “Про державну таємницю” (далі – Закон) віднесення інформації до державної таємниці здійснюється шляхом опублікування

мотивованих рішень державних експертів з питань таємниць у Зводі відомостей, що становлять державну таємницю (далі – ЗВДТ). Крім цього, згідно зі ст. 12 Закону, на підставі та в межах ЗВДТ з метою конкретизації та систематизації даних про секретну інформацію державні органи створюють галузеві або відомчі розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю, а також можуть створювати міжгалузеві або міжвідомчі розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю. Підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що провадять діяльність, пов’язану із державною таємницею, за ініціативою та погодженням із замовником робіт, пов’язаних із державною таємницею, можуть створювати власні розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю (стаття 12 Закону) [23].

Засекречування матеріальних носіїв інформації здійснюється шляхом надання на підставі ЗВДТ чи розгорнутих переліків відомостей, що становлять державну таємницю, відповідному документу, виробу або іншому матеріальному носію інформації грифа секретності посадовою особою, яка готує або створює документ, виріб або інший матеріальний носій інформації. Гриф секретності кожного матеріального носія секретної інформації повинен відповідати ступеню секретності інформації, яка в ньому міститься, згідно із ЗВДТ – “особливої важливості”, “цілком таємно”, “таємно”. Реквізити кожного матеріального носія секретної інформації складаються із грифа секретності, номера примірника, статті ЗВДТ, на підставі якої здійснюється засекречування, найменування посади та підпису особи, яка надала гриф секретності. Якщо зазначені реквізити неможливо нанести безпосередньо на матеріальний носій секретної інформації, вони повинні бути зазначені у супровідних документах (стаття 15 Закону) [23]. Матеріальний носій інформації, відповідно до пункту 154 Порядку організації та забезпечення режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях та визнання такими, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18.12.13 р. № 939 (далі – Порядок), вважається засекреченим із моменту його створення та надання відповідного грифа секретності до прийняття уповноваженою особою рішення про його розсекречування [24].

Формулюючи ознаки складу злочину, законодавець створює модель злочину певного виду. При кваліфікації злочину виявляються найсуттєвіші риси конкретного суспільно небезпечного діяння шляхом співставлення його з інформаційною моделлю, закріпленою у диспозиції статті особливої частини КК України. Наявність чи відсутність у діяннях особи конкретного складу злочину з’ясовується на підставі дослідження і встановлення визначених законодавцем властивостей предмета злочину [17, с. 132].

Такими властивостями державної таємниці, як предмета злочину, є потенційна можливість завдання шкоди національній безпеці України у разі її несанкціонованого витоку. При цьому немає значення, яка саме секретна інформація у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки чи охорони правопорядку буде розголошена або будуть втрачені її матеріальні носії. Будь-який вид секретної інформації (сфера обігу) або її зміст має однакове значення для кримінальної відповідальності.

Отже визначальним критерієм при вирішенні питання про наявність чи відсутність в інформації, яка стала надбанням сторонніх осіб внаслідок її розголошення, протиправного заволодіння або втрати її матеріальних носіїв, відомостей, що становлять державну таємницю, є не наявність визначених законодавством реквізитів секретного документу, а саме наявність у таких відомостей властивостей завдати шкоду національній безпеці України.

Державна таємниця є конститутивною (обов’язковою) ознакою складу злочинів, що розглядаються, найважливішою складовою, яка має вирішальне значення як при кваліфікації злочинів, так і при розмежуванні подібних правопорушень. Водночас, закріплена на даний час у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) процедура встановлення наявності чи відсутності у певних відомостях, що стали предметом злочину, державної таємниці, викликає численні зауваження щодо можливості винесення об’єктивних, достовірних та науково обґрунтованих висновків із цього питання та, як наслідок, винесення обґрунтованих судових рішень при розгляді таких кримінальних справ.

Це пов’язано з тим, що, відповідно до вимог частини першої статті 518 КПК України, підготовка висновку щодо завданої національній безпеці України шкоди в разі розголошення секретної інформації чи втрати її матеріальних носіїв здійснюється державними експертами з питань таємниць [25]. Перелік посадових осіб, на яких покладається виконання функцій державного експерта з питань таємниць, затверджено Указом Президента України від 01.12.09 р. № 987/2009 [26]. Переважно – це керівники міністерств, центральних органів виконавчої влади та їхні заступники (всього 164 особи).

Виходячи з положень діючого законодавства, всі ці високопосадовці *a priori* вважаються носіями наукових, технічних або інших спеціальних знань у сфері охорони державної таємниці. Проте, як засвідчила практика, визначальним критерієм при призначенні осіб на такі посади є наявність у них не стільки фахових, як управлінських здібностей та навичок, активна громадянська позиція або партійна приналежність. Окремі посади, на які покладено функції державних експертів з питань таємниць, є політичними за своєю сутністю. Отже, у більшості державних експертів з питань таємниць відсутні необхідні спеціальні знання у сфері охорони державної таємниці, досвід та навички, необхідні для проведення експертизи у зазначеній сфері, чим порушується такий важливий принцип судово-експертної діяльності, як компетентність експерта.

Слід зазначити, що для забезпечення діяльності державного експерта з питань таємниць та сприяння виконанню покладених на нього функцій у сфері охорони державної таємниці за його рішенням, відповідно до положень пункту 121 Порядку [24], можуть утворюватися експертні комісії при державному експерті з питань таємниць, до завдань яких, крім іншого, належить підготовка пропозицій щодо наявності чи відсутності у матеріальних носіях інформації відомостей, що становлять державну таємницю.

У таких випадках державний експерт з питань таємниць затверджує проект висновку, підготовлений цією комісією. Однак, під час проведення судової експертизи члени комісії, на відміну від державних експертів, не попереджаються про завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на них обов’язків. Тому при проведенні експертизи в рамках кримінального провадження передбачена Порядком процедура надання висновку та відповідей на поставлені експерту питання суперечить КПК України, оскільки експерт, відповідно до частини 3 статті 101 КПК України, дає висновок від свого імені та несе за нього персональну відповідальність [25].

Крім цього, унормований пунктом 120 Порядку розподіл сфер повноважень державних експертів з питань таємниць закріплює за кожним експертом монопольне право виносити рішення лише в конкретній сфері інформаційних відносин, яка не перетинається з іншими експертами, що унеможливорює процесуальний порядок вибору експерта.

Таке монопольне право виносити остаточні висновки з питань, що належать до виключної компетенції цих експертів, призводить до того, що в окремих випадках виникає необхідність проведення експертизи про витік секретної інформації, що стався

через протиправні дії особи, яка є підлеглою державного експерта з питань таємниць. За таких обставин у експерта виникає зацікавленість у результатах цього дослідження, адже, відповідно до вимог статті 5 Закону України “Про державну таємницю”, забезпечення охорони державної таємниці в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, діяльність яких пов’язана з державною таємницею, покладається на керівників зазначених органів, підприємств, установ і організацій [23]. Тому, якщо державний експерт дійде до висновку, що дії його підлеглого призвели до витоку секретної інформації, відповідальність за це порушення, а саме за невжиття заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та незабезпечення контролю за охороною державної таємниці (пункт 6 частини першої статті 212-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення [27]), покладається також на керівника підприємства, установи, організації, тобто державного експерта з питань таємниць. Більше того, у випадку витоку секретної інформації з вини державного експерта з питань таємниць, проведення експертизи на предмет наявності у цих відомостях державної таємниці має бути доручено цій же посадовій особі, що фактично унеможлиблює її притягнення до кримінальної відповідальності за такий злочин.

Існуюча на даний час система розмежування сфер повноважень державних експертів з питань таємниць призводить до порушення принципу верифікованості (перевіряння) експертного дослідження, відповідно до якого процедура судово-експертного дослідження, обґрунтованість його проміжних результатів та остаточні висновки можуть бути піддані всебічній оцінці та перевірці як слідчим, так і іншими учасниками процесу.

Процесуальна сторона перевірки висновків експерта полягає в тому, що особа, яка призначила експертизу, здійснює їх логіко-процесуальну оцінку. За потреби висновки експерта перевіряються шляхом інших слідчих та процесуальних дій. У гносеологічному аспекті перевірка полягає в тому, що наукова обґрунтованість експертного дослідження піддається спеціальній оцінці компетентною особою, що залучається ініціатором експертизи [28, с. 33].

Процес дослідження істини у кримінальному процесі має бути істинним, забезпечувати отримання достовірних даних, а отже, ретельно контрольованим на всіх стадіях, перевіреним та добре вивченим. В усякому разі, як зазначає В. Тертишник, мають бути відомі механізми формування тих чи інших висновків або інформаційних результатів, досліджені всі варіанти дії використаного методу, залежно від різних змінюваних умов його застосування [29, с. 346].

Якщо висновки експерта будуть визнані необґрунтованими, то засобом перевірки проведеної експертизи є нове дослідження у процесуальній формі повторної експертизи. Проте, коли виникають сумніви щодо достовірності висновків державного експерта з питань таємниць, провести повторну експертизу неможливо. Це пов’язано з тим, що сфери повноважень державних експертів з питань таємниць не перетинаються між собою, тобто їм належить монополне право виносити остаточні висновки з питань, що належать до їхньої компетенції. Крім цього, єдина база якісних і кількісних критеріїв, які дозволяють визначити та перевірити обґрунтованість висновків експерта щодо наявності чи відсутності у предметі дослідження державної таємниці, відсутня, а можливість перегляду або оскарження таких рішень законодавством не передбачена.

Сьогодні “Методичні рекомендації державним експертам з питань таємниць щодо визначення підстав для внесення відомостей до державної таємниці та ступеня їх секретності”, які затверджено наказом Державного комітету України з питань державних секретів та технічного захисту інформації від 09.02.98 р. № 23, є єдиним

нормативним актом, який встановлює порядок оцінювання інформації на предмет наявності в ній відомостей, що становлять державну таємницю. Проте, як свідчить практика, ці рекомендації не знаходять свого застосування.

На тлі відсутності єдиного підходу до оцінювання можливої наявності та можливого обсягу шкоди національній безпеці України внаслідок несанкціонованого витоку інформації, що підлягає експертизі на предмет наявності в ній державної таємниці, є абсолютно виправданою критична позиція правозахисників щодо необґрунтованості більшості висновків державних експертів з питань таємниць та недостатності правової формалізації окремих видів державних інформаційних ресурсів.

Окремо необхідно зупинитися на питанні щодо предмета злочину, передбаченого ст. 422 Кримінальним кодексом України (далі – КК України). Відповідно до назви цієї статті та її диспозиції предметом цього злочину є відомості військового характеру, що становлять державну таємницю, або документи чи матеріали, що містять такі відомості.

До прийняття КК України 2001 року, ця стаття носила назву “Розголошення військової таємниці або втрата документів, що містять військову таємницю”. Вперше вона з’явилася у Положенні про військові злочини (1927 р.) [30], а потім відтворена у Кримінальному кодексі УСРР (1927 р.) у вигляді ст. 206²⁵ [31] та у Кримінальному Кодексі УРСР (1961 р.) у вигляді ст. 253 [32].

Військовою таємницею охоплювалися: а) секретні відомостей про збройні сили і обороноздатність Союзу РСР, що спеціально охороняються; б) документи, що містять відомості, які віднесені до державної таємниці; в) військові відомості, які не підлягають оголошенню, але не становлять державної таємниці. Таким чином, військову таємницю складали відомості військового характеру, що становили державну та службову таємницю.

Інститут військової таємниці існував одночасно з інститутом державної таємниці, проте, на відміну від останнього, перелік відомостей військового характеру не визначався жодним нормативним актом та був, за визначенням І. Слободянюка, тим самим “інструментом”, за допомогою якого партійно-радянський державний апарат середнього та нижчого рівнів, а також органи військового управління обмежували доступ громадян та засобів масової інформації до тих відомостей, розголос яких міг завдати шкоди інтересам обороноздатності та військової безпеки держави. Цьому сприяла спрощена процедура встановлення обмежувальної відмітки “Для службового користування” на будь-якому офіційному документі [33, с. 39].

Військова таємниця використовувалася переважно для захисту інформації з обмеженим доступом так званого проміжного характеру, тобто відомостей із грифом обмеження доступу “таємно”, які не відносилися до державної таємниці, та документів “Для службового користування”, які формувалися органами військового управління, військових частин, підрозділів, військових навчальних закладів та підприємств Міністерства оборони. При цьому система організації захисту військової таємниці була ідентичною до захисту державної таємниці: однакове діловодство, вимоги до технічних засобів виготовлення цих документів, порядок надання допуску та доступу до цих відомостей.

У випадку розголошення відомостей або втрати їх матеріальних носіїв необхідний був висновок компетентного органу військового управління щодо наявності або відсутності у цих відомостях державної або військової таємниці [34 с. 118]. Як правило, такі висновки робили керівники режимно-секретних підрозділів (т.зв. “восьме” управління).

Із прийняттям у 1994 році Закону України “Про державну таємницю” гриф обмеження доступу “таємно” став використовуватися у якості реквізиту документів, що містили відомості, віднесені до державної таємниці. Крім цього, цей Закон у статті 6 закріпив норму, згідно з якою до державної таємниці у порядку, встановленому цим

Законом, може бути віднесена інформація: у сфері оборони, у сфері економіки, у сфері зовнішніх відносин та у сфері державної безпеки і охорони правопорядку [35]. При цьому таке поняття, як відомості військового характеру, що становлять державну таємницю, цим та жодним іншим нормативним актом у сфері охорони державної таємниці не передбачене, а отже, не має жодного юридичного змісту.

Незважаючи на те, що новий КК України (2001 р.) відійшов від традиційної назви зазначеної статті й відмовився від поняття “військова таємниця”, виключивши із диспозиції статті відповідальність за розголошення військових відомостей, які не підлягають оголошенню, але не становлять державної таємниці, ми можемо стверджувати, що ст. 422 КК України в існуючій на даний час редакції встановлює кримінальну відповідальність за діяння, які не можуть бути вчинені у зв’язку із відсутністю предмета цього злочину. З урахуванням наведених аргументів, зазначена стаття, на наше переконання, має бути декриміналізована, оскільки у випадку розголошення відомостей у сфері оборони, що становлять державну таємницю, або втрати матеріальних носіїв такої інформації, відповідальність настає за статтями 328 або 329 КК України.

Висновки.

Закріплена у КПК України процедура призначення експертиз у кримінальному провадженні, яке містить державну таємницю, не забезпечує дотримання більшості принципів судово-експертної діяльності. Тому норма, викладена у частині першій ст. 518 КПК України про проведення експертизи у разі розголошення секретної інформації чи втрати матеріальних носіїв такої інформації виключно посадовою особою, на яку покладено виконання функцій державного експерта з питань таємниць, має бути скасована.

Компетентність державного експерта з питань таємниць має визначатися не займаною посадою, а забезпечуватися системою підготовки та атестацією на право самостійного проведення судової експертизи. Атестація цих експертів повинна проводитися експертно-кваліфікаційною комісією, яка перевірятиме їх професійний рівень та спроможність проводити експертні дослідження відповідно до сучасних наукових методичних досягнень судової експертології.

Наявність єдиної методики оцінювання можливої шкоди внаслідок несанкціонованого витоку інформації, що підлягає експертизі на предмет наявності чи відсутності в ній державної таємниці, зробить процес оцінювання інформації зрозумілим і прозорим як для самих експертів, так і для інших учасників кримінального провадження під час перевірки обґрунтованості їхніх висновків.

Використана література

1. Таганцев Н.С. Курс русского уголовного права : часть общая. / Н.С. Таганцев . – Кн. 1. – СПб., 1874. – 284 с.
2. Пионтковский А.А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву / А.А. Пионтковский : курс советского уголовного права : общая часть. – М. : Ин-т государства и права Акад. наук СССР, 1961. – 666 с.
3. Герцензон А.А. Квалификация преступлений / А.А. Герцензон. – М. : Изд-во ВЮА КА, 1947. – 26 с.
4. Кистяковский А.Ф. Элементарный учебник общего уголовного права с подробным изложением начал русского уголовного законодательства : часть общая / А.Ф. Кистяковский. – [3-е изд., печ. без перемен со 2-го]. – К. : Ф.А. Иогансон, 1891. – 892 с.

5. Никифоров Б.С. Объект преступления по советскому уголовному праву / Б.С. Никифоров. – М. : Госюриздат, 1960. – 232 с.
6. Круглевский А.Н. Имущественные преступления / А.Н. Круглевский. – М., 1915. – 212 с.
7. Новоселов Г.П. Учение об объекте преступления : методологические аспекты / Г.П. Новоселов. – М. : НОРМА, 2001. – 208 с.
8. Музика А.А., Лащук Є.В. Про загальне поняття предмета злочину. // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 1(2). – С. 103-118.
9. Михайленко П.П. Уголовное право Украины : общая часть / П.П. Михайленко. – К., 1995. – 431 с.
10. Бикмурзин М.П. Предмет преступления : теоретико-правовой анализ : монография / М.П. Бикмурзин. – М. : Юрлитинформ, 2006. – 184 с.
11. Филимонов В.Д. Охранительная функция уголовного права / В.Д. Филимонов. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 198 с.
12. Тацкий В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В.Я. Тацкий. – Х. : Выща шк., 1988. – 196 с.
13. Кримінальне право України : загальна частина : [підруч.] ; за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – [4-те вид., переробл. і допов.]. – Х. : Право, 2010. – 456 с.
14. Наумов А.В. Российское уголовное право : общая часть : курс лекций / А.В. Наумов. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : БЕК, 1996. – 560 с.
15. Матишевський П.С. Кримінальне право України : загальна частина : підруч. для студ. юрид. вузів і ф-тів / П.С. Матишевський. – К. : А.С.К., 2001. – 352 с.
16. Кримінальне право України : загальна частина : підруч. для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.] ; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.-Харків : Юрінком Інтер – Право, 2003. – 416 с.
17. Кримінальне право України : загальна частина : підруч. для студентів юрид. вузів і ф-тів. / [Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, В.В. Бенківський та ін.] ; за ред. П.С. Матишевського та ін. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 512 с.
18. Фесенко Є. Цінності як об’єкт злочину // Право України. – 1999. – № 6. – С. 75-78.
19. Радутний О.Є. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. юрид. академія. – Харків, 2002. – 21 с.
20. Розенфельд Н.А. Кримінально-правова характеристика незаконного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), систем та комп’ютерних мереж : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Інститут держави і права НАН України ім. В.М. Корецького, 2003. – 222 с.
21. Мазуренко О., Розенфельд Н. Комп’ютерна інформація, як предмет злочинів, передбачених Розділом XVI КК України // Право України. – 2004. – № 6. – С. 80-83.
22. Савінова Н.А. Кримінально-правове забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні : теоретичні та практичні аспекти : монографія / Н.А. Савінова. – К. : ТОВ “ДСК”, 2011. – 342 с.
23. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.94 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 16. – Ст. 93.
24. Про затвердження Порядку організації та забезпечення режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України. (Для службового користування) : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.13 р. № 939.
25. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9-10. – № 11-12. – № 13. – Ст. 88.
26. Про перелік посадових осіб, на яких покладається виконання функцій державного експерта з питань таємниць : Указ Президента України від 01.12.09 р. № 987/2009. – Режим доступу : http://kodeksy.com.ua/norm_akt/source-Президент/type-Указ/987-01.12.2009.htm

27. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон Української РСР // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст.1122.

28. Щербаковский М.Г. Судебные экспертизы : назначение, производство, использование : учебно-практическое пособие / М.Г. Щербаковский. – Харьков : Эспада, 2005. – 544 с.

29. Тертишник В.М. Научно-практический комментарий до Кримінально-процесуального кодексу України / В.М. Тертишник. – К. : А.С.К., 2005. – 1056 с. – (Нормативні документи та коментарі).

30. Положение о воинских преступлениях : Постановление ЦИК и СНК СССР от 27 июля 1927 г. // Собрание Законов и Распоряжений Рабоче-Крестьянского Правительства СССР. – 1927. – № 50. – Ст. 505.

31. О введении в действие Уголовного Кодекса УССР ; в ред. 1927 года : Постановление ВЦИК от 8 июня 1927 г. // Собрание Узаконений и Распоряжений Рабоче-Крестьянского Правительства Украины. – 1927. – № 26-27. – Ст. 131.

32. Кримінальний кодекс Української РСР : Закон Української РСР. – К. : Держ. вид-во політ. л-ри УРСР, 1961. – 135 с.

33. Слободанюк И.А. Развитие уголовного законодательства об ответственности военнослужащих за посягательства на режим сохранности государственной и военной тайны : монография в авторской редакции / И.А. Слободанюк. – М. : Военный университет, 2005. – 182 с.

34. Комментарий Закона об уголовной ответственности за воинские преступления ; под ред. А.Г. Горного. – М.: Юрид. лит., 1981. – 152 с.

35. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.94 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). –1994. – № 16. – Ст. 93.

~~~~~ * * * ~~~~~